

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Marijke Arriëta Bakker

Les 185 4 okt '13

Toeval als inspiratiebron

Hoe help je beginnende schrijvers op gang?

Schrijf een verhaal of een gedicht over het thema: **'Hier voel ik mij thuis, mijn plek, mijn stad.'** Een leuk onderwerp.

Je hebt speciaal voor de gelegenheid een gloednieuwe pen gekocht en een schrijfblok.

Je bent er klaar voor en hebt zin om te beginnen.

Maar er komt niets uit je pen. Dit overkomt de beste schrijvers en zeker ook de onervaren schrijvers voor wie Nederlands niet de moedertaal is. Hoe kom je op gang?

Veel ervaren schrijvers en dichters hebben elke keer dat ze met een nieuw werk beginnen, het gevoel dat ze het niet meer kunnen. Ze hebben echter hun manieren ontwikkeld om zichzelf (weer) op gang te helpen en de inspiratie uit te nodigen. Want inspiratie en creativiteit komen alleen op gang als je je hersenen traint om ervoor open te staan. Een van de manieren om dat te doen is spelen met taal. Experimenteren met nieuwe vormen van poëzie waarin toevallige vondsten een grote rol spelen. Want je hoeft niet zelf allemaal mooie woorden en zinnen te bedenken; het toeval denkt met je mee.

Je openstellen voor het toeval

Om de hersenen open te stellen voor toevalligheden schrijven veel schrijvers bewust elke dag een aantal pagina's 'troep'. Tien minuten schrijven, lekker lelijk schrijven wat in je opkomt, zonder je druk te maken over taalfouten, genres of regels voor het schrijven. Zo hou je jezelf op gang en krijg je ideeën.

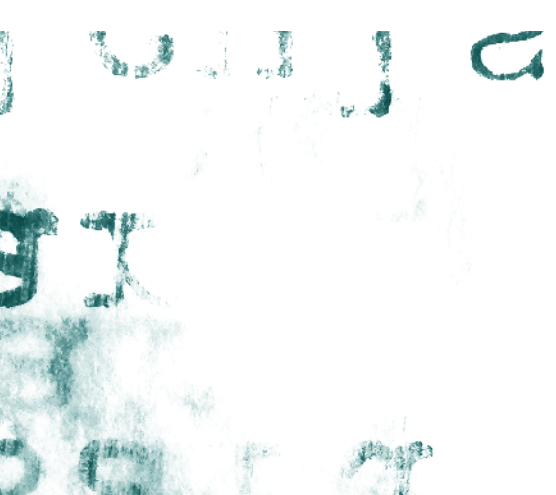
Een andere aanrader is om altijd een blanco boekje bij je te dragen om te noteren wat je toevallig ziet of hoort. Je hoeft er niets anders mee te doen dan het bewaren. Op het moment dat je nieuwe inspiratie nodig hebt, blader je je boekje door en vind je allerlei moois. Mogelijke beginzinnen, vreemde situaties, de aanzet tot een verhaal...

Als je je erop instelt, hoor je overal stukken van verhalen of zelfs complete gedichten, zoals deze van Jack van Gelder.

'Ongelofelijk!
Je weet dat hij het gaat doen
en dan doet-ie het ook nog.
Zo scoort-ie al het hele seizoen
naar binnen komen,
dreigen
dribbelen
schieten.
Ongelofelijk!
Je weet dat hij het gaat doen
en dan doet-ie het ook nog.
Ongelofelijk!'

Dit soort gedichten heet **readymade** of gevonden gedicht: iets wat je toevallig hoort of ziet. Iedereen die met een opschrijfboekje en een open houding door de wereld gaat, kan dit soort gedichten vinden.

en

S

to

na

Werkvormen om het toeval een handje te helpen

Wie in de les met toeval wil spelen, heeft manieren nodig om instant toeval en inspiratie te genereren. Ook daar zijn werkvormen voor. Ik zet er een aantal op een rij.

1. Woorden prikken

Pak een willekeurig boek uit de kast en prik met je ogen dicht vijf woorden. Schrijf in vijf minuten een tekst waarin die woorden voorkomen.

Als ik deze werkvorm in een groep doe, laat ik vijf deelnemers elk blind een woord kiezen en met de vijf gevonden woorden gaat de hele groep aan de slag.

Deze opdracht is te gebruiken als een vorm van 'troep schrijven', in de fase van inspiratie opdoen of als warming-up. In groepen die dit soort werkvormen niet gewend zijn, is er vaak weerstand tegen de tijdslimiet. De tijdslimiet is echter belangrijk. Die voorkomt dat je te veel nadenkt over wat je schrijft. Het is vooral niet de bedoeling dat je in deze fase bezigt bent met de vraag of het goed is wat je doet. Alles mag en alles kan. Soms geef ik meer tijd als ik zie dat iedereen geïnspireerd aan het schrijven is, maar meestal hou ik de tijd heel strak.

In het deelrondje laat ik iedereen die dat wil, voorlezen. Deelnemers mogen er overigens altijd voor kiezen om niet te delen wat ze hebben opgeschreven.

Het resultaat kan immers te persoonlijk zijn. Ook is het belangrijk dat je voorkomt dat de deelnemers over elkaars tekst gaan oordelen. Er zijn immers geen regels voor deze opdracht; je kunt het dus niet goed of fout doen. De een schrijft prachtige volzinnen en de ander losse gedachten.

In het deelrondje ervaren de deelnemers dat je heel verschillende kanten uit kunt met de gegeven woorden. Dat levert weer extra inspiratie op.

2. Cento: gestolen gedicht of diefgedicht

Een variatie op het hierboven beschreven woorden prikken is het schrijven van een Cento. Dit is Italiaans voor lappendeken. Het is een poëzievorm waarbij de dichter regels neemt uit gedichten van anderen en die aanvult met eigen regels. Daarom worden ze in het Nederlands **diefgedichten** genoemd of gestolen gedichten. Een voordeel van deze vorm is dat je lesgroep meteen een aantal gedichten leest. Geef er niet te veel tegelijk (bijvoorbeeld drie), want dan ontstaat er paniek. Spreek af dat iedereen probeert voor elke gestolen regel ook minstens een regel zelf te bedenken.

De werkvorm wordt makkelijker als je de regels van de gedichten los knipt. Dan kun je ermee husselen, schuiven en puzzelen en kom je makkelijker los van de gegeven gedichten.

Het is bij dit genre gebruikelijk dat je je bronnen noemt. Dus onder aan je gedicht of op een aparte pagina vermeld je waar je de regels gestolen hebt; anders is het plagiaat.

3. Stapelgedicht of boekgedicht

Dit is een poëziegenre dat erg populair is onder bloggers. Stapelgedichten zijn korte gedichtjes die je maakt door boeken op elkaar te stapelen. De titels op de ruggen vormen - van boven naar beneden - het gedicht. De Vlaamse dichter Vitalski laat in een filmpje zien hoe dit in zijn werk gaat: <http://vimeo.com/16164225>.

Voor wie in de bibliotheek met deze opdracht aan de slag wil, is het misschien een tip om de deelnemers zich te laten beperken tot maximaal één boekenkast. Ook is het handig eerst invallen voor combinaties van titels op een kladblaadje te noteren. Trek dus niet meteen alles uit de kast. Haal alleen uit de kast wat nodig is om een foto te maken van je stapelgedicht.

Wat maakt een stapel tot een gedicht en wanneer is het gewoon een stapel boeken? Hoe heb je de titels zo gekozen dat het een gedicht maakt? Dat zijn essentiële vragen voor de nabespreking. Samenhang, een mooi woord, beeldende kracht, geheimzinnig. Er is geen eenduidig antwoord op de vraag wat een gedicht tot een gedicht maakt. Maar al doende krijgen de deelnemers er wel gevoel voor.

4. Flarf

Flarf is een modern poëziegenre dat ontstaat uit een collage van gevonden kreten, krantenkoppen of uit gevonden zoekresultaten op internet. Je typt een aantal zoekwoorden in, scrolt langs de zoekresultaten zonder er een te openen. Daaruit sprokkel je woorden en fragmenten waarmee je een gedicht in elkaar plakt. De meeste flarf-dichters veranderen waar het uitkomt woorden uit de zoekresultaten of voegen nog eigen zinnen toe. Anders dan bij de Cento hoeft je bij Flarf-gedichten niet je bronnen te noemen.

Deze vorm kan heel inspirerend zijn. Maar alles hangt af van de zoektermen die je gebruikt. Niet alle zoektermen leveren interessante gedichten op. Daar moet je dus een beetje mee experimenteren. Je zou je Nt2-studenten eens kunnen laten brainstormen op het thema van de Nt2-Schrijfprijs, daar vijf woorden uit laten kiezen en die googelen. Mijn ervaring is dat de combinatie van woorden waar een gevoel in zit, interessante resultaten op kunnen leveren, bijvoorbeeld heimwee naar, of lekker zeuren over. Hieronder staat een fragment van een gedicht van Ton van 't Hof. In het gedicht heeft hij de zoekterm 'Nederland (is) groot' verwerkt.

(...)

**nederland is groot als het gaat om de andere kant uit kijken
nederland is groot onder de kleine landen van de eu**

nederland is groot en amsterdam dus belangrijk

nederland is groot zat, er liggen hectaren nagenoeg onbenut grasland voor het oprapen

nederland is groot als je stilstaat met de trein in een weiland

nederland is groot en mijn tijd is schaars

(...)

In eerste instantie ligt de nabespreking van flarfs op vragen als: Wat raakt je? Wat herinner je je nog van dit gedicht als je straks thuis bent? Daarmee maak je je deelnemers gevoelig voor wat krachtige beelden of formuleringen of mooie combinaties zijn. De hamvraag is: wat heb je gedaan om er een gedicht van te maken? Want het toeval kan veel, maar alleen schrijvers en dichters kunnen kiezen, combineren en dingen erbij verzinnen. 'Flarfen' wordt pas echt leuk als de dichter de gevonden resultaten bewerkt door woorden te veranderen en woorden en regels toe te voegen of te herhalen.

Het schrijfproces begint met het spelen met toeval. Na verloop van tijd neem je afstand en kijk je wat je eigenlijk aan het schrijven bent: Waar gaat dit eigenlijk over? Welke stukken raken je en welke niet? Daar ga je opnieuw mee aan de slag. Je verzint er iets bij, je geeft er een vorm aan. Al schrijvende wordt het gevonden zoekresultaat steeds minder belangrijk en ontstaat er een eigen gedicht.

Tips voor wie met toeval aan de slag wil

- Zorg in de fase van inspiratie opdoen voor een sfeer waarin je deelnemers durven te experimenteren. Geef geen oordelen; alles is mogelijk en taalfouten maken mag. Voorkom ook dat je deelnemers over elkaar en zichzelf gaan oordelen. Wat goed is of minder goed, komt pas aan de orde in de afweringsfase van het schrijven. Taal- en spelfouten worden pas op het laatst verbeterd.
- Voor beginnende dichters kunnen vaste poëzievormen helpen om lijn te brengen in toevallige vondsten. Vormen met veel herhalende regels, zoals een **pantoum** of een **rondeel**. Je kunt heel veel inspiratie, tips en voorbeelden vinden op www.poezieinbeweging.nl. Of je maakt je gedicht in de gedichtenmachine: www.pur-plex.nl/cogedichten/gedichtenmachine.html.
- Voor een gedicht op B1- of B2-niveau heb je tijd nodig. Een middagje schrijven met je groep kan een gedicht of verhaal opleveren, maar de meeste schrijvers hebben meer tijd nodig om tot iets moois te komen. Dus hoe eerder je als docent begint met de werkvormen om inspiratie op te doen, hoe beter. Als je inspiratie-schrijfles pas inplant op de dag voor de deadline, geef je je deelnemers geen reële kans om de Nt2 SCHRIJFPRIJS te winnen.
- De voorbereiding op de SCHRIJFPRIJS hoeft overigens niet de enige reden te zijn om aandacht aan inspiratie en creativiteitsontwikkeling te besteden. Vernieuwing en innovatie vormen de basis voor onze kenniseconomie. Werkvormen om creativiteit en uitdrukkingsvaardigheid te trainen zouden in het onderwijs wat mij betreft regelmatig aan bod moeten komen, juist ook bij de hogere niveaus.

Marijke Arriëta Bakker

De auteur is schrijfoach bij Zintrum en innovatieadviseur educatief ontwerpen en taalontwikkeling bij CED-groep.

*Correspondentie:
marijke.bakker@cedgroep.nl*

